

Vienan valtiaita puhuttelemassa.

Kertomus käynnistä Vienan-Karjalassa sen menetyksen jälkeen v. 1921.

Tämä tapahtui silloin, kun meidät lähetettiin tiedustelujen arvovaltaiseen tehtävään Kuusamon Lämssänkylässä pidetyssä kokouksessa tammikuun 3 päivänä. Jo seuraavana aamuna saimme olla tiellä. Kuskina toimi asiantuntemuksella Sillankorvan pohatta poika.

»Läksimme, joko menemme sekä herrat että hevonen tätä virkaa täyttäässäme», arveli Röhöläinen.

»So, so elä sinä semmoisia puhu, ei meitä niin vaan viedä. Oh, sinua ukkorukka.»

»Lienemme ensimmäistä ja viimeistä kertaa tässä ammatissa», maurahtaa Suuri kaima.

»Ei pojat, teidän virkaanne on vähän luottamista, puheli kuski. — Parempi kun peräänny, ettei mene hevoseni.»

»Nyt sinä parahan keksit. Aja vaikka Villen luol!»

»Ajanpa, koskapahan siinä jo näkyy talo olevan.»

Ainaisella kohteliaisuudella tuli isäntä vastaan tarjoten suojaa. Vaan kuski on aikeissa heti palata.

»Ei, ei talosta niinkuin torpasta, hevonen pihaan ja miehet sisään.»

Siellä oli miestä tarjoamassa käsiään, aina pataljoonanpäälliköistä alkaen. Päällikkönä oli ohtalainen talonmies, muuten potra poika.

»Mitä? Läksitte, niinpä pitikin, sittepähän näemme, miten sen ammestian kera on. Eipähän niihin ryssän sanoihin ole uskomista, unpa vaan eivät olisi pään menoksi.»

Vieraanvaraisuutta nautittuamme lähdimme. Kehoitimme kuskia valmistautumaan. Vaan siinäpä este tulikin.

»Ei pojat, tuumikaapas vähäsen. Puuttunemme ja menettänemme hevosen, niin kenpä maksaa?»

»Vakava asia. Mutta onhan Tarton rauhan yhteydessä meille luvattu vakuutteen, ehkäpä niihin voimmekin luottaa. Ja ellei niihin, niin näihin miehiimme, vai mitä?»

»Ryssän lupauksista nyt olisi välittämistä. Mutta siitä viisi, jos te lupaatte osaltanne maksaa, niin vien.»

»Heitipä kovan pähkinän. Katso nyt, röhöläinen!»

»Ei mitään, tottahan me yhden hevosen jaksamme maksaa. Ja onhan meillä oma hallitus, johan tuo yhden kamuran vastannee?»

»No se on yhtä sileätä. Vaan niinkuin suosturätte, riin pääsette Malviaiseen.»

Niin lähdimme taivaltamaan kohti kotoista rajaa. Pian saavuimmeekin Kiimasvaaran ja saimme täällä tietää, että nyt ei ole ryssiä kylässä. Viipymään aika ei sallinut, ei muuta kuin eteenpäin vain Suvannonkylään. Täällä tarjosimme Virkulle purtavaa. Mihan se sen jo ansainnut. Itse kävimme tekemään tuttavuutta Kermielän samovaarin kanssa. Siinäpä se aika pian kului puheen vuorossa, ja taas oli lähdettävä. Virkun astellessa vierhaa vauhtia ja kuskini yhä hoputtaessa kävi matka kuin tahdissa. Olihan kiire, ettei vaan ryssiä sattuisi.

Yhtäkkiä ilmestyi eteemme hevonen.

»Mitä? Joko ryssä? Ei tämähän on Crttosen Iivon rairin pienen poikansa kanssa. Terve, kurre matka?»

»Ka, Suvantoon olemme postia viemässä.»

»Mitä postia sinä sirre?»

»En tiedä itsekkään.»

»No, anna sinä, kun katsomme.»

»Metsokara, sinäkö se oletkin? Sirulla tuommoren turkkikin, aivan kuin näillä voroilla. Olemme, veikkoeri, pakoon matkassa, ei ole postia eikä muuta. Pääsemmekö sirre Ruotsiin?»

»Mitäs sinulla, olethan itsekin ruotsilaisia.»

»Täällä Karjalassa kun sanovat, että mitenkä pääsemme.»

»Pääsette. Mitä sirre kotikylään kuuluu? Vieläkö siellä on paljo niitä rasboiniekkoja?»

»Kenpä heistä selvän saa. Yhdet lähtee, toiset tulee. Meidän täytyy heitä vedellä. Kun jouduimme vorojen kasakaksi, niin emmepä muuta voi. Katsokaa, minkälaisiksi on käynyt hevoseni? Ei ole rahvaan eloksesta enää muuta kuin kurjuutta ja kyyneitä. Näitä riittää. Mitäpä te lähditte etsimään, peräytykää pois.»

»Palataanko?»

»Akka tieltä kääntyköön!»

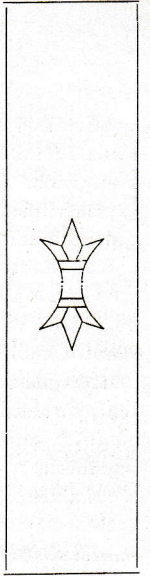
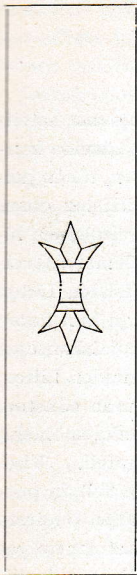
Matkamme jatkui, mutta mielikuvituksemme ei saanut rauhaa. Oi, sinä Karjala, kauanko kyyreleesi kestävät? Virkkua hoputtelimme. Saavuimme vihdoin Piston kylään, ohjaten Niemen talon. Tarvitsimme lepoa. Tätä ei suotu kauan, vielä oli taival ja kuskini oli päästävä takaisin lähtemään. Jouduimme sivuuttamaan Salmen kylän. Pataljoonamme päällikkö oli täällä taistellut ehkä taistelun jaloimman taistelun, puolustaan kylää 15 tuntia 26:n asetetun miehen kanssa 370 punaista vastaan. Hän menetti 5 miestä ja yhden naisen. Punaisia kaatui ja haavoittui yhteensä 70. Ylpeydellä tunsimme saamamme passin arvon. Olihan sen antanut käsi, joka ei vavahtanut, silloin kun oli kysymyksessä Karjalan onni. Tämä passi ikäänkuin saneli: »Luottakaa oikeuteen!»

Olimme sen lumoissa päästessämme Malviaiseen. Oli jatkettava matkaa. Saimme kyytiin miehen, joka oli oppinut tuntemaan toverien ihanneoloja. Hänpä asettikin ruunansa aisaan tiu'un, täten muka verhoten meidät komisaareiksi, päästäksimme paremmin kylään. Kylään saapumisemme ei herättänytkaan erempää huomiota. Tien oheen sattuneet henkilöt huomauttivat vain: »Teas paholaisia vedetään.» Tämä kai oli laskettava myös turkin ansioksi. Sydämemme pohjassa kävi ilon vavahdus ollessamme kotitarhuilla. Saisimmehan taas nähdä omaisiamme.

»Olemme velvollisuuttamme täyttämässä.»

»Ei täällä tunneta teidän velvollisuuksianne. Kylmä saura ja ryssän komerot sen paremmin tuntevat. Olemme väkivallan kahleissa.»

Ei saatu kotipihoilla kauan viipyä, kävi kutsu saapua kunnan-neuvostoon. Siellä ei pitkälle päästä. Piti mennä itse toveri Suba-

Tukinuittoa Aunuksen rämeisillä joilla.

roftin luo, joka oleili silloisena päällikkönä Ondrolassa. Huolimatta illan myöhäisyydestä talsimme pari kilometriä. Yhdyttyämme vahtisotilaaseen pyysimme saada tavata komendanttia, joksi toveria myös nimitettiin.

»Ei saa, komentantti makamas.»

»Meidät on käsketty.»

»Aa, tarvis viemä sauna. Siellä olemas toisetki laktari.»

»Ei, mene herättämään vain komendantti!»

»Ei minä herättämä. Vihane.»

»Tässä on tokumentti, katso sitä!»

»Aa, olemas tokumentti?»

»Olemas, ja aivan itse Iljalta. Olemme lähettejä.»

»Latno.»

Hetkisen kuluttua käskettiin meidät sisään. Täällä kohtasi näky, jota emme hevin unohda. Ennen puhtaassa karjalais-tuvassa oli pimeää, likaista ja kauhea tuoksu. Tuollainen oli Karjalamme tulevaisuuden kuva.

Kuulustelumme alkoi.

»Osaatteko venäjää, tarvis tekemäs raportti.»

»Emme.»

»Minä kyllä puhumas karjala. Minu olemas djevtushka, se opettamas.»

Joku karjalaistyttö näkyi asuvan hänen kanssaan. Keskustelu olisi venynyt kuinka pitkäksi tahansa, ellei kaima saadulla passilla ja suorudellaan sekä ryssän huonon kielitaidon avulla olisi saanut asioita kääntymään eduksemme, saaden raportinkin teon jäämään siksseen. Kaima alkoi oikein ryssäläiseen tapaan:

»Vot, kaikki olemas toveri, Meillä olemas tshuhonski tabak.»

»No se hyvä. Te voi pitämäs kokous huome kello 9 aamu. Minä rahvas käskemäs kokous. A vot, te voi kyllä tulemas koti ilma muuta. Kaikki me Venäjä tarvitse.»

»Eikös Karjala tarvitse?»

»Me kaikki olemas sama Venäjä.»

Kokous alkoi määrättyä aikana aamulla Ryhjän koulusalissa. Oli saapunut noin 500 henkeä, miliisejä ja punasotilaita lukuun ottamatta. Neuvoston puheenjohtaja avasi kokouksen, me saimme esittää asiamme:

»Olemme Tartossa tehdyn rauhan johdosta Kuusamossa olevien pakolaisten lähettämänä tulleet kuulemaan kunnan lausuntoa kotiin palaamiseen nähden.»

Kokous ei voinut tähän antaa juuri mitään vastausta. Järjestelmä ja olot olivat epävakaisia. Siihen saimmekin tyytyä koko matkamme tuloksena.

Mutta olipa meillä taskussa lehtinen, jonka olimme sattumalta saaneet. Sitä oli levitetty yli Karjalan. Siinä mitä törkeimmällä tavalla syytettiin meitä rajan yli menneitä karjalaisia pettureiksi, kulakkikoplaksi, joka oli muka ryöstänyt Karjalan ja vienyt kaiken, häväisten pyhimpiäkin. Kysimme, oliko tämä heidän kirjoittamansa. Luimme sen. Kuolon hiljaisuus. Ei liikahdusta, ei vastausta. Katset vain olivat luotuina lukijaan. Kuinka uskaltavatkin? Pian kuitenkin alkoi levoton liikahtelu. Yksi ja toinen alkoi poistua. Ketä he olivat? Miliisejä. Miksi? He eivät enää voineet nähdä juontensa paljastamista. Naiset kävivät rohkeammiksi. Uskaliain lausui:

»Älkää menkö. Minkätähden lähette? Ettekö hyviä töitänne tunnusta? Toisten sanotte raataneen. Te itse olette syönyt elukat sekä koiratkin, te meidän vapauttajamme.»

Taisi tulla katkera paikka. Emme olleet tahtoneet, että asia olisi saanut tällaisen käänteen, mutta emme voineet sitä estää.

Aamulla lähdimme varhain taipaleelle, ei voinut kauempaa viipyä. Kiirettä oli pidettävä. Seuraavana päivänä jo ajaa porhalsimme omilla kaakeillamme Konttiseen. Täällä olivat pojat vastassa.

»Tulittepas?»

»Tulimme.»

Liiviläiset.

Liiviläisiä on pieni ryhmä Kuurinmaan hiekkaisella rantakaistaleella Riianlahden ja Itämeren yhtymäkohdalla, nykyiseen Latviaan kuuluvana. Julkaisemme tästä pienestä suomensukuisesta kansasta ja sen viimeaikaisista kansallisista pyrkimyksistä seuraavan Helsingin Sanomain kuvauksen.

Kahdessatoista kylässä »kalamiehet» pitävät sitkeästi puoltaan ympäristön lätiläisen asutuksen keskellä. Muinoin suuresta kansasta on jäljellä vain pariin tuhanteen nouseva väestö, jota jo kauan on sanottu kuolevaksi kansaksi, eikähän maailmansodan jälkeen aluksi ollut paljon toiveita, että Liivin rahvas olisi säilynyt suurten tapaus-ten pyörteessä.

Mutta se on säilynyt. Kun olot järjestyivät, »löydettiin» kansa uudelleen, ja v:sta 1923 alkaa sen historiassa uusi kausi, oman itsensä löytäminen, s. o. kansallisen heräämisen ja valveutumisen ajanjakso.

Viiden vuoden merkitys kansan elämässä ei ole suuri. Mutta liiviläisille se on ollut arvaamattoman tärkeä. Kun kaikki kansallinen, omaperäinen uhkaa tukehtua valtakunnan pääväestön lätiläisten vaikutuksen alaisena, kun valtiovalta ei osoita minkäänlaista suopeutta tätä pienoista vähemmistökansallisuutta kohtaan, jolla itsel-ään ei ole keinoja voimakkaaseen sivistykselliseen toimintaan, merkitsee aloitteen teko, itsesäilytyksen ja oman sivistyselämän luomisen ajatuksen herättäminen suorastaan uudestisyntymistä. Viisi vuotta takaperin »kalamiehet» perustivat keskuudessaan Liiviläisten Liiton, joka on sitten työskennellyt yhdysiteenä ja kansallisen hen- gen elvyttäjänä Liivissä. M, m. on saatu liiviläiskyliä viidessä kou- lussa antaa omalla kustannuksella liivinkielen opetusta lapsille (nyk. 88:lle) muutamia tunteja viikossa.

Nämä kaksi ensimmäistä saavutusta, oman yhdistävän *sivistys- järjestön* perustaminen ja *oman kielen* kirjallinen opettaminen lätin-kielisissä kouluissa, olivatkin lähinnä aiheina liiviläisten suureen juhlaan, joka pidettiin toisena pääsiäispäivänä (9. IV.) Iren kylässä. Kolmantena on mainittava oman *lipun* saaminen Viron, Unkarin ja Suomen heimokansojen edustajilta samana vuotena.

Juhla pidettiin entisessä Iren merikoulussa, joka nyt on kylän kouluhuoneena. 60—70 km:n pituiselta kapealta rantavyöhykkeeltä oli liiviläisiä saapunut kolmatta sataa henkeä, vieläpä laulukuoro parinkymmenen kilometrin päästä Kuolkan kylästä hevosilla. Juhlavieraina olivat läsnä lisäksi useat liiviläissyntyiset virkamiehet Latvian eri osista sekä Viron ja Suomen heimo- ja sivistysjärjestöjen edustajat. Avarimmat saatavissa olevat huoneet täyttyivät ja kävi-vät ahtaiksi.

Köynnöksin koristetun juhlahuoneen peräseinällä olivat Latvian lippu ja sen alla liiviläisten vihreä-valko-sininen kansallislippu sekä Viron ja Suomen liput. Puhujalavan ympäri oli kiedottu Liivin lippu, jossa alhaalla sininen on aavan meren vertauskuva, keskellä valkoisen johtavan hiekkarannan eli »liivan» merkki ja ylhäällä vihreä kuvastamassa rannan tumman mäntymetsän väriä. Liiviläisten Liiv-

ton nykyinen puheenjohtaja hra M. Lepste avauspuheessaan selvit- teli päivän suurta merkitystä Liivin kansan elämästä. Latvian kan- sallislaulun jälkeen eräs pikku tyttö lausui liivinkielisen, tähän juh- laan sepitetyn runon, minkä jälkeen kuoro esitti liiviläisten oman hymnin »Liivi ma uob» (Liiviläinen olen), jonka sanat virolainen lii- vinystävä toht. Loorits on sovittanut ja suomal. prof. Klemetti sävel- tänyt. Hra Lepsten esitettyä laajan katsauksen Liiviläisten Liiton toimintaan ja saavutuksiin kuluneina viitenä vuotena ja kun kuoro uudelleen oli esiintynyt, annettiin puheenvuoro sukulaiskansojen edustajille. Suomalaisen tervehdyksen esitti Suomalaisuuden Liiton, Ulkosuomalaisyhdistyksen ja Akateemisen Karjala-Seuran edustaja yliopp. Teppo. Suuren innostuksen vallitessa kuoro lauloi suomeksi Maamme-laulun, jota yleisö seisoaalleen nousten kuunteli. Virolaisten edustajana puhui ensin Akadeemilise Emakeele Seltsin puolesta hra Taiaste, sitten virolaisten nuorisoseurajärjestöjen puolesta hra Meikop. Kielten lähisukulaisuuden vuoksi virolaiset saattoivat puhua omalla kielellään vapaasti, kun taas suomenkielinen puhe oli tulkittava. Virolainen maist. Leinbock, joka parhaillaan oleskelee Liivissä kansatieteellisiä tutkimustöitä suorittamassa, piti esitelmän liiviksi, selostaen liivin kansan vaiheita historian varrella ja osoittaen tulevaisuuden näköaloja kansan elämässä. Näiden puheiden jälkeen kuoro laului viroksi Viron kansallislaulun, esiintyen siis parin tunnin sisällä jo neljällä kielellä.

Näiden tervehdysten jälkeen esitettiin kirjeelliset ja sähkösanoma-tervehdykset. Niistä varsinkin kaksi herätti suosion myrskyn: Liivi- läisten Liiton toinen kunniajäsen prof. Kettunen oli lähettänyt liivin-kielisen kirjeen, joka värähdytti kaikkien juhlavieraiden sydämen herkimpiä kieliä, ja toinen kunniajäsen toht. Loorits, joka ei myös- kään ollut sairauden vuoksi voinut juhlaan saapua, tervehti liittoa ja liiviläisiä sähkösanomalla. Molempia näitä ystäviänsä »kalamie- het» rakastavat ja tuntevat heitä kohtaan suurta kiitollisuutta. Kumpikin, niin »Kettunen izand» kuin »vaaldapää» (=valkopää, jolla nimellä koko liiviläisrannikko tuntee toht. Looritsin), ovat pal- jon oleskelleet tämän kansan keskuudessa ja tehneet paljon sen hy- väksi. — Muista tervehdyksistä mainittakoon Viron kultusminis- terin, Fenno-Ugria-järjestön, Viron rahtiutuskeskusliiton ja Voldin koulun, Tuusulan kansanopiston, Helsingin Akateemisen Heimo-klubin ja Tuusulan kansanopistossa opiskelevien liiviläisten neiti Cerbachin ja hra Bertholdin kirje.

Sitten alkoivat liiviläisten kutsuvieraiden puheet ja tervehdykset. Hra Berthold, liiviläisten »vanha Albimus», esiintyi ensin, sen jälkeen hra Svanberg, jotka kumpikin ovat huomattavissa virka-asemissa kaukana Liivin rannikolta. Leikilliseen kansanomaiseen tapaan puhui hra Belte, muudan »kalamiesten» merkkimiehiä: itseoppinut piirtäjä ja maalari, joka haavoittuneena kaukana Venäjällä sairaalassa maatessaan »löysi» kykynsä ja herätti suurta huomiota, kunnes vallankumous saattoi hänet takaisin yksinkertaisiin oloihin omalle

»Mitenpä antamamme dokumentti kelpasi? Ryssä kai oli ryssä, vaikka sen väri olikin toinen.»

»Etpä paljoa erehtynyt. Joukkopaluusta ei kysymystäkään, paitsi yksityisesti, jos joku tahtoo yrittää, muuta mahdollisuutta ei.»

»Siinä saimme. Hajotkaamme kuin akanat tuuleen. Heitä sinäkin luiskanasi. Miehet kun kerran pääsi takaisin, niin säilyköön nyt meidän puolestamme rajarauha. Säilyttäkäämme kärsimystemme muistot. Olkoot ne velvoittamassa yhä uuteen valveillaoloon!»

»Karjalan pieni kansa katkoi kahleitansa, idän punavalta sen vangitsi taas. Taisteluja taistelimme, ylivoimaa uhmasimme vähät joukot tuhansia ryssiä kaas.»

»Joskin nöyrytnemme, horju vielä emme. Toivohan se meille vielä jäljelle jää. Kerran vielä yritämme, taaskin joskus rynnistämme, silloin ehkä isänmaamme vapaana on!»

Mikittäinen.